

KOÇI BEY RİSALESİ ÜZERİNDEN XVII.YÜZYIL OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN YÖNETİM SORUNLARI

(Sayfa 97-108)

Mücahit PEHLİVAN

Yüksek Lisans Öğrencisi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Siyasal Bilgiler Fakültesi / Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ORDID ID:0000-0001-9293-6698

mucahit.pehliivan5@gmail.com

ÖZ

Koçi Bey Risalesi Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama döneminde yazılan, yönetimdeki aksaklıkları tespit etmek, devlet yapısındaki değişiklikleri gözlemek amacıyla döneminin Osmanlı Padişahları IV.Murad ile I.İbrahim'e sunulan eserlerdir. Eserin müellifi Koçi Bey'in yaşamıyla alakalı pek bilgi bulunmasa da saray içerisinde çeşitli görevlerde bulunduğu ve özellikle IV. Murad'ın güvenini ve saygısını kazanan kişilerin başında olduğu bilinmektedir. Kendisine IV.Murad ve I.İbrahim tarafından yönetimdeki aksaklıkların tespiti için bir risale yazma görevi verilmiştir. Risaleler Osmanlı'nın XVII. yüzyılda idari, askeri, sosyal ve mali krizlerinin neler olduğuyula alakalı açıklamalarda bulunan ve Osmanlı'nın duraklama devrine girmesindeki ana etkenleri tahlil etmesiyle dönemine ışık tutan bir eserdir. Devletin yaşadığı sorunları gözlemlemesi ve çözüm teklifleri sunması sebebiyle önemli tarihi kaynaklarımızdan biri olmuştur. Diğer yandan günümüzde yaşanan yönetim krizlerinin kökenine inmemizde ve yönetim kültürümüzü anlamlandırmamıza yardımcı olabilecek türde bir eser olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma kapsamında Koçi Bey'in IV. Murad'a sunduğu risalesi incelenmiş ve eserde belirtilen sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Koçi Bey, Risale, Layiha, Osmanlı Devleti, Yönetim*

Jel Kodları: D73, H11, Z18

Çalışma Alanı: Yönetim Bilimi, Kamu Yönetimi

Araştırma Makalesi

THE MANAGEMENT PROBLEMS OF THE XVII. CENTURY OTTOMAN EMPIRE ON THE KOÇI BEY TRACTATE

ABSTRACT

The Koçi Bey Tractate was written during the stagnation period of the Ottoman Empire and presented to the Ottoman Sultans of the period, Murad IV and Ibrahim I, in order to detect the disruptions in the administration and to observe the changes in the state structure. Although there is not much information about the life of the author of the work, Koçi Bey, it is known that he held various positions in the palace and was one of the people who gained the trust and respect of Murad IV. He was given the task of writing a tractate for the determination of the problems in the administration by IV.Murad and I.İbrahim. The tractates are a work that explains the administrative, military, social and financial crises of the 17th century and sheds light on the period by analyzing the main factors in the Ottoman stagnation period. It has been one of our important historical sources as it observed the problems experienced by the state and offered solutions. On the other hand, it can be considered as a kind of work that can help us to get to the root of the management crises experienced today and to make sense of our management culture. Within the scope of this study, Koçi Bey's IV. The tractate he presented to Murad was examined and an evaluation of the problems mentioned in the work and solution proposals was made.

Keywords: *Koçi Bey, Tractate, Layiha, Ottoman State, Administration*

Jel Codes: D73, H11, Z18

Field: Management Science, Public Administration

Research Article

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu XVII ve XVIII. yüzyıl ortalarına siyasi gücünü korusa bile yaşanmaya başlanan idari bozulmalar, ekonomik sıkıntılar ve iç karışıklıklar devletin gücünü zayıflatmış, duraklama dönemine girilmesine yol açmıştır. Bu dönemlerde yönetimde yaşanan sorunların tespiti ve çözümleri için dönemin padişahlarının isteğiyle idare ve siyaset kitaplarının telifleri yapılmış, aynı zamanda bazı devlet adamları padişahlara risaleler ve layihalar sunmuştur. İşte Koçi Bey Risalesi de böyle bir ortamda yazılmış ve padişaha sunulan ilk yazılı rapor olma özelliğini taşıması bakımından önemli bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. IV.Murad ve I.İbrahim'e sunulan iki risale dönemin idari sorunlarına karşı yazılmış ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur. IV.Murad'a sunulan risaleye göre I.İbrahim'e sunulan risale daha sade bir dille yazılmış, devletin işleyişi hakkında bilgiler içermektedir.

Yönetim tarihimizde devletin nasıl yönetilmesi ve iyi yönetimin ve yöneticinin nasıl olması gerektiğini açıklayan, yönetimdeki sorunları tespit eden ve sorunlara çözümler bulmaya çalışan genellikle düşünür veya bürokratların dönemin sultanlarına ithafen yazdığı siyasetname/risale/layiha tarzı eserler var olagelmıştır. İslam'ın ilk dönemlerinden XVII. yüzyıla kadar yazılan siyasetnamelerde “*olması gereken/ideal*” yönetime odaklanılmış ve eserlerde yönetimdeki mevcut sorunlardan ziyade ideal bir yönetici portresi oluşturulmaya çalışılmıştır. XVII. yüzyıldan sonra ise Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama devrine girmesiyle birlikte “*siyasetname*” yazıcılığı yerini “*ıslahatname/risale/layiha*” türlerine bırakmıştır. Bu tarz eserlerde genellikle ideal bir yönetim öngörmekten ziyade dönemin devlet sorunlarına odaklanılmış, var olan durum ile alakalı gözlem ve tespitler yapılmıştır. Bu tür eserlerde genellikle devlet yönetiminde yaşanan sorunlara karşılık adalet, toplumsal düzen, kamu yönetimi, askeri teşkilatlanma gibi hususlarla birlikte ele alınarak hükümdarın dini ve ahlaki sorumlulukları da eserlere eklenmiştir. Bu anlamda Osmanlı'nın duraklama ve dağılma döneminde yazılan risale ve layiha geleneği, ilk dönem klasik siyasetnameleriyle benzeşmektedir. Bu tür eserlerde özellikle iyi bir yönetim ve yönetici nasıl olmalıdır? Yönetim ve toplumdaki mevcut krizler nasıl çözülebilir? gibi iki önemli soruya bu kapsamlı konularla birlikte değinilmektedir. Koçi Bey Risalesi de diğer benzerleri gibi bu iki soruya derinlikli bir gözlem ve tespit ile varmaya çalışmaktadır. Ayrıca risale boyunca, diğer eserlerden farklı olarak yaşanan gerilemenin nasıl durdurulabileceği ve Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş devrindeki maziye nasıl geri dönülebileceği vurgusu ağır basmaktadır.

Koçi Bey Risalesi gibi Osmanlı'nın duraklama döneminde yazılan ve devletin yıkılışına kadar devam eden risale/layiha/ıslahatname geleneği, yönetim tarihimizin önemli yapıtaşlarından birini oluşturmaktadır. Risalenin idari reform adına yönetim kültürümüzdeki ilk eserlerden biri olması onu bizim için daha da anlamlı hâle getirmektedir. Zira geçmişimizin yönetim çıkmazlarını ve sorunlarını bilmek, günümüzün yönetim krizlerinin çözümüne kapı aranabilir. Bu bağlamda çalışmada Koçi Bey'in hayatı ve risalesi incelenerek eserde ele alınan sorun ve çözüm önerileri analiz edilmiş ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.KOÇİ BEY HAKKINDA

Kimi yazarlarca Osmanlıların Montesquieu'su veya Türk Machiavelli'si olarak takdim edilen Koçi Bey,17.yüzyıla kadar yazılı rapor geleneğinin olmadığı Osmanlı'da, devlet yönetimiyle alakalı ilk eseri ortaya koymasıyla önemli birisidir. IV. Murad ve Sultan İbrahim'e sunduğu risaleleri ise döneminin sorunlarını ele alma biçimi olarak Osmanlı tarihçiliğinin önemli bir eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. Koçi Bey hakkında özellikle ölüm ve doğum tarihiyle alakalı bir bilgi bulunmasa da, I. Ahmet devrinden I. İbrahim'e kadar Enderun'da çeşitli görevlerde bulunduğu bilinmektedir. Çeşitli kaynaklarda isminin Mustafa olduğu, Koçi adının ise lakabı olduğu ifade edilmektedir. (Gökçe, 2010, s. 65) IV. Murat'ın güvenini ve saygısını kazanmış, has odaya alınmış ve padişahın devlet meselelerinde danıştığı ve görüşünü aldığı kişilerden olmuştur. Nitekim risalelerinin bazı bölümlerindeki eleştirel üslubu ve düşüncelerini cesurca ifade ediş tarzı O'nun padişaha olan yakınlığını ve saygınlığını göstermektedir. Ayrıca Koçi Bey'in saray içerisinde önemli bir konumda olması, devlet içerisindeki bozulmaları net bir şekilde gözlemleyebilmesine ve tespit edebilmesine imkân tanıdığı söylenebilir. Devletin sorunlarını iyi bir şekilde gözlemlemekle kalmayan Koçi Bey, problemlerin kaynağını ele alırken çözüm teklifleri de sunmaktadır. Bu anlamda Koçi Bey'in Osmanlı'nın geçmişi ve bugünü ile ilgili geniş bir bilgiye ve analiz kabiliyetine sahip olduğu söylenilebilir. (Uzun, 2021, s. 6) Özellikle IV. Murad'a sunduğu risale tam anlamıyla bir kamu yönetimi reformu niteliğindedir.

Koçi Bey risalesine geçmeden önce Koçi Bey'in yaşadığı dönem olan XVII. yüzyıl Osmanlısına bakmamız yararlı olabilir. Bu dönemde Osmanlı'nın dış politikada gücü ve etkisi nispeten devam etse bile, iç işlerinde sorunların görülmeye başladığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde idari sorunlar başta olmak üzere mali, askeri ve toplumsal birçok sorunla yüzleşmek zorunda kalan Osmanlı İmparatorluğu, iç meseleler yüzünden fetih hareketlerine de önem verememiştir. Özellikle bu dönemde; merkezi yönetimde III. Mehmet'ten itibaren sancağa çıkma usulünün değiştirilmesiyle birlikte devlet yönetimi konusunda hükümdarların tecrübesiz kalması, Yeniçeri ve Celali isyanlarının yaygınlaşması, toprak sistemindeki bozulmalar sebebiyle köylülerin topraklarını terk edip kente göç etmesi, ekonomik sıkıntılar sonucunda halkın vergiler altında ezilmesi, saray içerisinde bulunan padişaha yakın olan kişilerin yönetime müdahale etmesi ve yönetimde rüşvet ve liyakatsizliklerin artırılması devletin belli başlı sorunları olarak görülmektedir. Koçi Bey'de özellikle saray içerisindeki sorunları gözleme ve analiz etme imkânı bulması ve hükümdarlar ile iyi ilişkiler kurması sebebiyle Osmanlı'nın yaşadığı kriz ve aksaklıkların neden, nasıl ve niçin oluştuğunu ve hükümdarın bu sorunlar karşısında hangi yolu izlemesi gerektiğine dair döneminin önemli eserlerinden birisini yazmıştır. Nitekim Koçi Bey'in eseri XVII. yüzyıl Osmanlısının bir portresi niteliğindedir. (Bulut, 2020, s. 114)

2.KOÇİ BEY RİSALESİ

Koçi Bey'in risalelerinde devlet yönetimindeki aksaklık ve sorunları tespit edebilmesinde saray işlerinde olması ve durumu yakından gözlemlemesi etkili olmuştur. Risalelerin ilki IV. Murad'a 1631 yılında sunulmuş ve toplam 22 bölümden oluşmaktadır. Bu risaleyi iki kısma ayırırsak, birinci kısımda yaşanan idari, askeri, ilmi vb. bozukluklar ele alınmakta

ve geçmişteki iyi uygulamalardan örnekler verilmektedir. İkinci kısımda ise belirtilen sorunlara ne gibi çözümler getirilebileceği ve alınması gereken tedbirler üzerinde durulmaktadır. IV. Murad'a yazdığı risale dil bakımından ağır bir üslupta iken, Sultan İbrahim'e sunduğu risalede ise daha açık ve sade bir üslup tercih edilmiştir. (Danışman, 1972, s. 11) Yine IV. Murad'a yazılan risale daha kapsamlı ve ayrıntılı devlet meselelerini analiz ederken, I. İbrahim'e ithaf edilen risalede devlet yönetimi ve işleyiş kuralları, kurum ve teşkilatları ile alakalı bilgilere ve hükümdarın bunları nasıl yönetmesi gerektiğiyle alakalı bilgilere yer verilmiştir.

Koçi Bey risalelerinde üslubu ve içeriğini hükümdarların karakter, eğitim ve bilgi seviyelerine göre farklılaştırmıştır. IV. Murad'ın I. İbrahim'e nazaran Osmanlı yönetim ve teşkilat sistemi ile alakalı daha bilgili ve öngörülü olduğu söylenebilir. I. İbrahim'in saltanata geçmeden kafes hayatı içerisinde sürekli ölüm korkusu ile yaşaması onun hem ruhi yapısının zayıf hem de devlet yönetiminde bilgi ve eğitim olarak geri kalmasına sebep olmuştur. (Odabaşı, 2013, s. 241) Bundan dolayı 1640 yılında saltanata geçen I. İbrahim, Koçi Bey'den devlet yönetiminde uygulanması gereken sosyal, siyasi ve ekonomik alanda öneri ve bilgilerini yazdığı bir rapor hazırlamasını istemiştir. Koçi Bey'de 18 bölümden oluşan risalesini Sultan İbrahim'e sunmuştur. Bu eserde, IV. Murad'a yazılan risale gibi devletin ağır sorunlarını gündeme getirmek yerine devletin yönetim yapısıyla alakalı temel bilgilere yer verilmiştir. Özellikle devletin teşkilat ve toprak yapısı, saray içi ilişkiler ve saray görevlilerinin dağılımı, halka nasıl davranılması gerektiği, yeniçerilerin durumu ve makamı sebebiyle görüşmelerinde yapması gereken usuller ile alakalı bilgiler olabildiğince açık bir üslup ile anlatılmıştır.

Koçi Bey Risalesi'nin ele alınan raporların bir kısmında sorunlar diğer kısmında sorunlara karşı çeşitli çözümler ve bu çözümleri tarihteki doğru uygulama örnekleriyle güçlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş devirlerinden örnekler ile mevcut dönem arasında nelerin değiştiği ile alakalı açıklamalar yapılarak, yönetimdeki bozulmaların nedeni, niçini ve nasıllığı sorgulanmıştır. Devletin temelde zeamet¹ ve tımar² düzeninin bozulması, ulufeli³ kul sayısındaki artış, çağın ilim adamlarının yetersizliği, yeniçerilerin bozulması, artan vergiler, saray içerisindeki entrikalar ve yönetime etkileri sebebiyle bozulduğunu ifade etmiştir. Yönetimdeki fitne ve fesadın nedenini, halkın ekonomik sıkıntılarını ve devlet görevlilerinin halini gözlemlemiştir. Ayrıca Koçi Bey'in iyi bir Osmanlı tarihçisi olduğunu da söyleyebiliriz. Bazı bölümlerde verdiği örneklerin tarihiyle birlikte detaylı biçimde verilmesi geçmiş döneme hâkim olduğunu göstermektedir. Öte yandan yaşadığı dönemin sorunlarını aktarmakla kalmayıp sorunları tahlil ederek çözüm önerileri sunması ve yönetimdeki sorunları eleştirel bir üslupla aktarması, Koçi Bey'i ve eserini değerli kılmaktadır. Özetle risaleler hem önemli bir tarihi belge hem de gözlem ve tespate dayalı bir yönetim eseridir. (Dinçer, 1992, s. 351)

Koçi Bey risalesinin yazılış amacı olarak ise; fitne ve fesadın artması, devletin mevcut durumunun ileride daha büyük sıkıntılara yol açacağı düşüncesi ve yaşanan bu sıkıntılarının hesap gününde padişaha sorulacak olmasından dolayı padişaha bildirmek

¹ **Zeamet:** Yıllık geliri 20 bin ile 100 bin akçe olan arazilere denir. Genellikle eyaletlerdeki üst düzey devlet yöneticilerine verilir.

² **Tımar:** Devlete ait olan toprakların idari ve askeri amaçlar için toprak tahsis etmesine denir. Geliri 3 bin ile 20 bin akçe olan arazileri oluşturur.

³ **Ulufe:** Osmanlılarda saray görevlileri, yeniçeri ve kapıkulu askerlerine ödenen düzenli maaş.

amacıyla yazdığını ifade etmiştir. Ayrıca yakın zamanda yaşanan Kâbe duvarının yıkılması, şehzade ölümleri ve sarayın yakınına yıldırım düşmesi gibi olaylarında devlete ve padişaha karşı bir uyarı olduğunu düşünmekte ve padişahın yönetiminde düzeni tesis etmesinin zaruri olduğuna işaret etmektedir. (Koçi Bey, 1972, s. 72) Ayrıca kendisine memleketin durumunu padişaha en doğru biçimde iletmek gibi bir misyon yükleyen Koçi Bey devletin içinde kaldığı durumun padişaha iletilmesinin hem memleketinin istikbali hem de padişahın ahiret hayatının iyiliği için elzem olduğunun altını çizer:

“Nasıl söylemeyeyim ki, bunca yıldır seferler olur, nice millet hâzinesi ziyana uğrar ve telef olur, Reâyâ ve berâyâ ayaklar altında kalır, İslâm askeri zayıf ve kudretsiz kalır, yine bir iş görülmez. Ve bir İş tamama ermez, olan gafletleri görüp, ciğerim kan ağlamıştır. Bütün bu zulümler, ceza gününde saâdetlû, pâdişâhımdan sorulur. Halbuki aslında pâdişâhımın haberi yoktur. O halde sorumlu olmak ne fevâdir? Ya bunun tedbirini almak lâzım değil midir?” (Koçi Bey, 1972, s. 71)

Risalelere öncelikle IV. Murad’a sunulan övgülerle başlanır. ‘‘Mutluluğa erişmiş ve dinin sığınağı olan yüce padişah hazretlerine’’ veya ‘‘Padişah hazretlerinin uyanıklık dolu aydınlık gönüllerine gizli olmayaki’’ gibi övgü ifadeleriyle yazıya başlanır ve yazının sonunda ise ‘‘Son buyruk makamı yüce padişah hazretlerininindir’’ gibi ifadelerle bitirilir padişahın düşüncesinin herkesten üstün olduğu ve fermanın kendisinde olduğu belirtilmektedir. (Koçi Bey, 1972, s. 15) Dönemin padişahına yapılan atıf klasik dönem siyasetnameleriyle benzerlik taşımaktadır. Siyasetnamelerinde giriş kısmında öncelikle eserin ithaf edildiği padişaha övgünün yanında Allah’a ve Hz. Peygamber’e salat ve dualara yer verilmektedir.

Risalede yönetim ile alakalı sorunların analizini yapacak olursak;

1. Kamu Yönetimindeki Başlıca Sorunlar: Koçi Bey’e göre yönetimdeki en büyük sorunlardan biri başarılı ve liyakatli devlet görevlilerinin çeşitli iftiralar ve entrikalar sonucu öldürülmesi veya azledilmesi meselesidir. Koçi Bey, saray içi entrikalar ile hükümdar ailesi ve yakınlarının yönetimde söz sahibi olmasını Osmanlı’nın merkezi anlayışını sarsan bir durum olduğunu ifade etmektedir. Bu durumu bir yönetim krizi olarak değerlendirerek, otoritenin mutlak hükümdar olması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Diğer yandan, vezirlik ve sadrazamlık gibi makamların kendi işlerinde bağımsız olması gerektiği, padişah haricinde padişaha yakın olan nedim ve saray adamlarının müdahalesinin yönetimde çeşitli sıkıntılara yol açtığını ifade etmiştir. Koçi Bey ayrıca vezir-i azam gibi üst düzey devlet makamlarında özellikle liyakat ilkesinin önemine vurgu yaparak, Kanuni Sultan Süleyman döneminde vezir atama tercihlerinde liyakat ilkesinin terkedilerek kayırmacılığın ön plana tutulduğunu belirtmiş ve Kanuni dönemini açıkça eleştirmiştir. (Koçi Bey, 1972, s. 69)

Koçi Bey’e göre devlet kademelerinde görev yapan memurların belli başlı şartları taşıması gerekmektedir. Bunlar; makamın gerektirdiği şartları taşıyan doğru kişi olmak, verilen görevde deneyim sahibi olmak, görevini ihlal edecek bir suçtan kesin hüküm giymemişse uzun süreler boyunca görevine devam etmek, yaptığı işin karşılığını devletten bekleyip halktan rüşvet almamak, bulunduğu bölgedeki gelişmeleri anında merkeze iletmek, devletin iyiliğini ve kudretini amaç edinmek ve dindar olmak olarak ifade etmektedir. (Koçi Bey, 1972, s. 7-10)

“Sultan Murad Han saltanatının ilk zamanlarına kadar güngörmüş, işten anlar, fikir sahibi ve iyilik düşünen akıllı kimseler iş başına gelirdi... Evvelce beylik ve beylerbeylik ve diğer memurluklar memleket idaresinde işgörmüş, emektar, doğru ve dindar kimselere verilip, karşılığında bir akçe ve bir habbe rüşvet ve bahşiş alınmazdı. Suçu ve günahı meydana çıkmayınca hiç kimse alınmazdı.” (Koçi Bey, 1972, s. 7)

2. Ekonomik Yapıdaki Bozukluklar: Koçi Bey, devlet içerisinde artan masraflara karşılık memurların ve askerlerin gereğinden fazla olmasını eleştirmiş, bu durumunda devlete ek yük getirdiğinden yakınmıştır. Özellikle bu konuya önem veren Koçi Bey sayısal analizlere de başvurmuştur. Verdiği bilgilere göre, III. Murad döneminde (1546-1595) 36 bin olan ulufeli sayısının IV. Murad döneminde (1623-1640) 92 bine ulaşmıştır. Aynı zamanda bu artıştan kaynaklı devlet giderleri çoğalınca halktan tahsil edilen vergilerde de aynı oranda artış olmuş ve halktan alınan vergiler yalnızca asker ve memurların maaşlarını öder hale gelmiştir. Bu durumun sonucu olarak halka karşı yapılan zulüm ve baskılar artmış, halk ağır vergileri ödeyemez hale gelmiştir. Koçi Bey halka yapılan bu zulmün sorumlusunun devlet görevlilerinden ziyade bizzat hükümdar olduğunu belirterek halkın uğradığı bu durumu hükümdarın düzeltmesi konusunda uyarmakta ve adil olmaya davet etmektedir:

“Velhâsıl şimdiki halde reâyâ fukârasına olan zulüm hiçbir tarihte hiçbir iklimde hiçbir padişah memleketinde olmamıştır. İslâm ülkelerinde bir memlekette zerre kadar bir kimseye zulüm olsa cezâ gününde padişahlardan sorulur vezirlerden sorulmaz. (Ben onlara sipariş ettim) demek Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda cevap olmaz. Zulüm görenin âhi hanedanları harab eder. Zavallıların gözyaşları dünyayı fenalığa boğar. “Küfür ile dünya durur, zulüm ile durmaz.” “Adalet ömrün uzunluğuna sebeptir ve fakara ahvalinin düzeni padişahın cennetlik olmasının sebebidir.” (Koçi Bey, 1972, s. 47)

3. Toprak Sistemindeki Bozukluklar: Koçi Bey Osmanlı'daki ekonomik ve askeri bozulmalarının temelinde toprak sistemindeki bozulmaların olduğunu ifade etmiştir. Eyaletin düzeni ve dirliğinin teminatı için, tımar ve zeamet sahiplerinin beylerbeyi olması gerektiğini savunmuş ve merkezin (İstanbul'un) bölgedeki toprak sistemine müdahil olmaması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle tımar ve zeamet topraklarının bölge halkından olmayanlara verilmeye başlanması ve bölgenin yöneticisi konumundaki beylerbeyi yerine merkezden yönetilmeye başlanmasının yanlış olduğu vurgulamaktadır. Koçi Bey ayrıca devletin ileri gelenlerinin nüfuzlarını kullanarak toprağı kendi yakınlarına verdiğini, şeriat ve örf hukukunun emrinden saptıklarını belirtmiştir. Bu durumun sonucu olarak ise eyaletlerdeki tımar ve zeamet topraklarında yaşanan sorunların padişaha ulaşmadığı ve bundan dolayı toprağın denetlenemediğini ifade etmektedir:

“Velhâsıl zeâmet ve tımarın bu hâle gelmesine sebep, budur ki: Şimdi açılan zeâmet ve tımarlar İstanbul'dan vezîr-i âzam vermektedir. Çünkü beylerbeyler, ehliyetsiz kimselere verdikleri vakit, ehliyetli olanlar, divân-ı hümâyuna gelip, şikâyet ederlerdi. Fakat vezîr-i âzam olanlar... ehliyetsizlere verince hak sâhib olanlar kime varıp, şikâyet eylesinler? “ (Koçi Bey, 1972, s. 35)

Koçi Bey'in üzerinde en çok durduğu meselelerden bir olan tımar sistemindeki bozulmanın sadece toprak yapısındaki bir bozulmayı değil, siyasi, askeri ve ekonomik yapıyı olumsuz etkileyen tarafı olduğu ifade edilebilir. (Odabaşı, 2013, s. 258) Aynı

zamanda bu bozulmanın toplumsal tabana yansımaları da ele alarak toplumda fitne ve fesadın yaygınlaştığını, huzurun bozulduğunu ve devlete olan güvenin sarsıldığını ifade etmiştir. Koçi Bey'e göre, toplum huzursuzluğunun temelinde ise artan vergiler ve şeriatı aykırı toprak edinmeler bulunmaktadır. Devletin halk üzerindeki vergileri artırmasının birincil nedeni sebepsiz yere yapılan askeri harcamalar oluşturmaktadır. Koçi Bey ulufeli askerler azaltılırsa devletin mali açıdan rahatlayabileceği kanaatindeydi. Halka yapılan ikinci zulüm ise, üst düzey yöneticiler tarafından halkın topraklarının sebepsiz yere vakıf ve paşmaklık⁴ arazi yapılmasıdır. (Koçi Bey, 1972, s. 47)

Koçi Bey gazâ ve cihat anlayışının hâkim olduğu kuruluş ve yükseliş dönemlerinde Gazi Evrenos, Mihaloğlu ve Turhan Bey gibi gazilerin din ve devlete layık hizmet ettiklerinden dolayı sultanların izni ile fethettikleri bölgeleri mülk olarak alıp oralarda imaret, zaviye ve camiiler yaptırdığını belirtmiştir. Ancak kendi döneminde padişah yakınlarının fethedilmiş ülkeden devlet hazinesine ait köyler ve mezraları kendi mülkü yaptığını belirterek görev ve yetkilerini kötüye kullanarak şahsi menfaatin kamu yararının önüne geçtiğini belirtir. Bu konuda padişahı uyarmakta, tarım alanların adil bir şekilde hak sahiplerine dağıtılmasını tavsiye etmektedir. (Koçi Bey, 1972, s. 59)

4. İlmiye Sınıfındaki Bozukluklar: İlmiye makamlarının cahillere bırakılması ve ilim makamına oturacak kimsenin bilgi ve amelini bakılması gerekirken; yaş, yıl, soy, sop gibi unsurlara öncelik tanınarak ilmiye sınıfında liyakatsizliğin baş göstermesi risalede değinilen bir başka meseledir. Koçi Bey'in en çok üstünde durduğu yöneticilerin saray içi entrika ve hükümdar yakınlarının kışkırtmaları sonucunda yöneticilerin görevden alınmasına bu başlıkta da karşı çıkar. İlmiye sınıfının mensupları olan şeyhülislam, kadı ve kazaskerlerin sebepsiz yere görevden alınmaması gerektiğini, ilim yolunda vasıtanın bilgi olması gerektiğini cahil kimselerin ise usulsüzlüklerle bu görevlere getirilmemesi gerektiğini belirterek liyakat ilkesinin önemine vurgu yapmaktadır:

“İlmiyeye âit yüksek makamların şunun bunun aracılığı ile verilmesi doğru değildir. En bilgilisi hangisi ise ona verilmek gerekir. Kadılık yolunda vâsıta, bilgidir. Yaş ve sene, soy ve sop değildir. Şimdi adâletle iş gördükleri vakit, makamı eskilere verirler. Halbuki eskilik, Allah yanında kadılığa sebep değildir. Şeriat seccâdesi bilgin ve âdil olanlara gerektir. Medreseler dahi ilmi incelikler çıkarmağa kâdir olanlara gerektir. Bir câhilin, sırf eskidir diye bir bilginin önüne geçirilmesi haksızlıktır. Bilgi ve diyâneti olunca, genç olsa da zarar vermez.” (Koçi Bey, s. 29)

Koçi Bey ilmin devamlı bir şekilde gelişmesi ve devletin ilim adamlarına hürmet göstermesi gerektiğini ifade eder. Ona göre devletin geleceği ancak bilgi ile sağlanır. Bu bilginin kurumsallaşmasını sağlayan teşkilat yapısı bozulur ve liyakatsizlik ilmiye teşkilatını ele geçirirse bu durumdan devlet yönetimi de olumsuz etkilenir:

“Mübârek şeriatın devâmı bilgi iledir. Bilginin devamı, bilginlerledir. O yüzden yüce ataları zamanında bilgiye ve bilginlere olan hürmet ve ikram hiçbir devlette olmamıştır. Onlara olan itibârın meyvesi olarak nice güzel eserler görmüşlerdir. Bilginlerin hallerinin düzenli olması, din ve devletin en mühim hususlarındandır” (Koçi Bey, 1972, s. 25)

⁴ **Paşmaklık:** Geliri padişah hanımları ve kızlarına ayrılan arazi türü.

5. Askeri Yapıdaki Bozukluklar: Koçi Bey askeri yapıdaki bozukluklara dair ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Öncelikle ulufe alan kapıkulu askerleriyle ilgili belirtilen sorunlara karşılık neler yapılabileceğinden bahsetmiş, sebepsiz yere görevden alınmaların olmaması gerektiğine atıf yapmıştır. Yeniçeri içerisindeki ağa çırağı, sipahi oğlu ve becayış gibi uygulamaların ortadan kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca askerlerin herhangi bir suç işlemedikleri takdirde sebepsiz yere görevlerinden ayrılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda ulufeli olan asker sayısındaki fazlalığın devlete yük olduğunu bundan dolayı asker sayısının azaltılması gerektiğini belirtmiştir. Eski uygulamalarda askerlerin az ve öz olduğunu, disiplini elden bırakmayan ve ocak sistemi içerisinde yetişen kullar olduğuna vurgu yapılmıştır:

“Eski zamanda İslâm askeri az, öz, temiz ve disiplinli iken her ne tarafa yönelse Allah’ın emriyle fetih ve zafer görünüp, İslâmın şevketi ilerlemekte idi. Şimdi başka asker kalmayıp, kulluk, ulufeli kula kalıp, âleme fesad tohumu ekildi. Bu iki tâlfe hadsiz hesapsız iken yine bir iş görülmez ve bir iş sona erdirilemez. İstedikleri zaman sefere giderler. Itâat yok, Pâdişâhtan korku yok. İslâm askeri böyle mi olur? Bunlarla yakından meşgul olmak zamanımızda farz-ı ayndır” (Koçi Bey, s. 45)

Yeniçerilerin bozulmasını ise 1582 yılında yabancıların rica ve minnetle ocağa girmesiyle başladığını ifade etmiştir. Bu durumda ileriki yıllarda karmaşıklığa yol açtığını, buna karşı cephe alan paşaların ise görevden alındıklarını belirtmiştir. Yeniçeri ocağına eski kurulu düzen ve usullerinin olduğunu, şimdilerde ise yabancıların töre ve nizamını bozduğunu belirtmiştir.

6. Rüşvetin Tüm Devlet Kademelerinde Yaygınlaşması: Risalede belki de en çok üzerinde durulan meselelerin başında rüşvet gelmektedir. Koçi Bey rüşvetin devlet içerisinde her makamda yaygınlaştığını ifade etmektedir. Ona göre rüşvet durdurulamazsa, devletin temeli olan adalet anlayışı sarsılır ve devletin mevcudiyeti tehlikeye girer. Yönetimde rüşvet önlenemez ise, adil bir yönetimde tesis edilemez. Koçi Bey rüşveti eserde ele aldığı sorunlarının bir sonucu olarak değerlendirdiği için rüşvetin önlenmesi adına yukarıda ifadelendirdiklerimizle eşdeğer çözümler söylemiştir. Ona göre devletin rüşveti önleyebilmesi için öncelikle saltanat işlerine saray içerisinde veya dışarısından kimse müdahale etmemeli, eyalet ve sancaklar usulüne uygun yönetilmeli ve görevine layık, onurlu kişilere emanet edilmelidir. Cahil olanlar ilmiye yolundan çıkarılmalı, ilim makamı hak edene verilmelidir. Burada Koçi Bey aslında önceki sorunları derleyip, bütün bu bozulmalarının ekseninde rüşvet ve yolsuzluklar olduğunu belirtmeye çalışmıştır:

“Bu kadar karışıklık, fitne ve fesada, reâyânın ve memleketlerin harab olmasına, hâzinelerin ve malların azalmasına sebep, rüşvet şeytani olmuştur. Dünya yüzünden rüşvet lâşesi kaldılmazsa adâlet mümkün olmaz.” (Koçi Bey, 1972, s. 63)

3. RİSALEDE İFADE EDİLEN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Risalede sorun tespitinin yanında, somut olarak çözüm önerileri de sunulmuştur. Bahsedilen sorunların aşılması için her şeyden önce şer’i hukukun net bir şekilde uygulanmasını ve kadim değer ve ilkelere dönülmesi gerektiğini vurgulayan Koçi Bey, bozulmaların ne zaman ve ne şekilde başladığını da yorumlamaktadır. Ona göre Osmanlı’daki bozulma ilk olarak Kanuni Sultan Süleyman devri ile birlikte

başlamaktadır. Kanuni döneminde özellikle Sultan Süleyman'ın vezir-i azam tercihlerini, divan-ı hümayuna katılmaya önem vermediği ve süs ve şöhretin hem devlet hem de halk nezdinde artığını belirterek Kanuni devrini eleştirmektedir. (Koçi Bey, 1972, s. 67)

Koçi Bey'in ideal yönetim olarak öngördüğü Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş devrini değerlendirirken kendi dönemiyle mukayese eder. İlk olarak hükümdarlık makamının konumu ve önemine vurgu yaparak çözümlerini anlatmaya başlar. O dönemlerde hükümdarlık makamı her alanda hâkim bir yapıdaydı, Hükümdarlar devlet işlerini bizzat kendisi yürütür, divana başkanlık eder, aile ve efradının yönetime karışmasına asla müsaade etmezdi. Aynı zamanda devlet yönetimi, işleyişi, usul ve kuralları derinlemesine bilen hükümdarlar makamın başındaydı. Bu bağlamda Koçi Bey yetkinin mutlak ve merkezi konumda olan hükümdarda olması gerektiğini savunmaktadır. Bu düşüncesinin temelinde ise dönemde yaşanan taht kavgaları, saray içerisinde padişah yakınlarının yönetime müdahale isteği, liyakatsizlik ve rüşvetin artması gibi etkenlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Koçi Bey ayrıca hükümdarın düzeni sağlayıcı ve yürütücüsü olduğunu vurgulayarak hükümdarın doğru ve adil yönetiminin tüm aksaklıkların çözümü için elzem olduğu kanaatinde dir:

“Âlemin düzeni, pâdişâhların mübârek kalblerine bağlıdır. Pâdişâhlar âlemin kalbidir. Kalb iyi olunca vücut da iyi olur. Hükümlarlar iyiliğe yönelirse âlem baştan başa düzen bulur. Kötülüğe yönelirse hal kederli olup, ağaçlar meyve vermez, ve yerlerde ot bitmez. Pâdişâhların vücudu bir büyük tilsimdir. İşin doğrusu budur.” (Koçi Bey, 1972, s. 62)

Koçi Bey'e göre Osmanlı'nın eskiden başarılı olmasındaki ikinci husus, toprak sistemindeki sağlam ve düzenli yapısıdır. Tımar ve zeamet toprakların merkezle doğrudan bir ilişkisi vardı, herhangi bir sorunun merkez teşkilatına bir şekilde ulaşırdı ancak merkezi yönetim eyaletlere atadığı beylerbeyinin görüşü dikkate alınarak eyalet politikalarını yürütürdü. Beylerbeyi bölge halkının durumunu ve toprak yapısını en iyi bilen kişi konumunda olduğu, hem de bölge halkı üzerinde etkisi olduğu için geniş bir yetki alanına sahipti. Ancak beylerbeylerin merkezi yönetim tarafından sıkı bir denetimi de söz konusuydu. Merkezi yönetimin bu uygulamaları sonucu, toprak sisteminde bozulma meydana gelmemiştir. Ayrıca, zeamet ve tımar topraklarının adaletli bir şekilde dağıtılır, hak sahibine verilirdi. Kendi döneminde ise özellikle vezir ve sadrazamların bölge ve eyaletlerdeki toprak yönetimine karışması tımar ve zeamet toprakların hak sahiplerine değil, vezir yakınlarına gitmesine yol açarak adil toprak dağıtımını sekteye uğramıştır.

Koçi Bey'e göre üçüncü husus, memur ve üst düzey devlet yöneticileriyle alakalı meselelerdir. İlmiyye, kalemiyye ve seyfiye sınıfı içerisindeki devlet yapısında tam olarak liyakat ve ehliyet sistemi olduğunu, özellikle vezir, şeyhülislam, kazasker, beylerbeyliği, yeniçeri ağası gibi üst düzey devlet makamlarına ehil, uzman ve deneyimli kişilerin getirildiğine vurgu yapılır. Ayrıca devlet yöneticilerinin kolaylıkla ve sebepsizce görevden ayrılmaları gibi bir durum söz konusu olmadığını vurgulayan Koçi Bey, makama layık olarak görevlendirilen kişinin hukuki ve ahlaki kurallardan sapmadığı müddetçe görevine devam etmesi gerektiğini ifade ederek yönetimde süreklilik ve istikrara atıf yapmaktadır. Özellikle ilmiye sınıfından örnekler veren Koçi Bey, din ve eğitim alanındaki makamlarda görev alacak olan kişilerin belirlenmesinde ölçütünün bilgi ve çalışmaları olması gerektiğini belirterek tek vasıtanın bilgi olduğunu, yaş ve soy gibi unsurların hiçbir hükmünün olmadığını ifade ederek liyakati ön plana çıkarmaktadır.

Koçi Bey'e göre dördüncü husus, kuruluş ve yükseliş devirlerinde, memur ve askerler niteliklerine göre alınır ve ihtiyaca göre sayı artırılırdı. Koçi Bey dönemindeki mali sıkıntılarının temelinde memur ve asker sayısındaki gereksiz artış olduğunu söyler mevcut ulufeli memur ve asker sayısını buldukları makam ve görevlerine göre tablo haline getirerek, sayısal analizlerde bulunmuştur. Koçi Bey memur ve asker alımlarında öncelikle devletin ne kadar kadroya ihtiyacı olduğu ile alakalı ön planlama yapılması gerektiğini belirtmektedir. Memur ve askerlerin ihtiyaca göre alınmasının, devletin içinde bulunduğu mali şartları göz önünde bulundurarak oluşması gerektiğini ifade ederek, devletin bir bütçe planlamasıyla hareket etmesi gerektiği kanaatindedir. Nitekim Koçi Bey memur ve asker atamalarındaki plan ve program yoksunluğunu şiddetle eleştirirken, mevcut ekonomik sıkıntının faturasının vergi yükü olarak halka yüklendiğini ve bu durumun yeni felakatlere yol açacağını belirterek vergilerin adaletli ve sabit dağıtılmasını önermiştir. (Koçi Bey, 1972, s. 39)

Bu bağlamda Koçi Bey'in idealindeki yönetim Osmanlı'nın Kanuni'ye kadar olan devri olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim verdiği iyi yönetim örneklerinin çoğunluğunu da kuruluş döneminde olduğu söylenebilir. Koçi Bey kendi dönemiyle Osmanlı'nın erken dönemi uygulamaları arasında karşılaştırmalar yaparak, yaşanan yönetim sorunlarının tarihi arka planına inilmesini sağlamaktadır. Risaledeki çözümler genel olarak Osmanlı kuruluş ve yükselme devrini kapsayan (1300-1600) döneminden örnekler vererek dönemde nasıl uygulanması gerektiğini açıklamaktadır.

Risalede İran Şahı olan Şah Abbas ile alakalı nakledilen kısca konuyu tespit açısından önemlidir. Kıssada belirtilen hususlar aslında risalede bahsedilen çözüm önerilerinin bir özeti niteliğindedir. Şah Abbas, Osmanlı sultanlarının kudretini ve devletin gücünün nereden kaynaklandığını açıklamak için görevlilere araştırılmasını istemekte, görevliler ise şunları söylemektedir:

“Osmanlı sultanlarının bunca değerli, yüce ve ülke açan padişahlar olmasının hikmeti budur: Vezirlerden birisini başvezirlik makamına oturup büyük vezir olduğunda bağımsızlık dizginleri eline verilip padişahlık işlerine ondan başka fert müdahale etmez. Makam ve mevki sahipleri günahsız yere görevden alınmaz. Kılıç ve harp adamlarının hepsi temiz ve disiplinli; soy ve soplalarında yabancı, ilgisiz kimse yok ve içlerinde süs ve şöret, kabile ve ata sahibi yok. Müslim ve gayrimüslim halk huzur içinde, hazineleri devlet malı ile dopdolu. Vakıf ve yetim malları hazinelerine girmez. Halktan haksız yere bir akçe alınmaz. O yönden talih ve devletleri açık istedikleri şeyin meydana gelmesi için gerekli sebepler hazır, kılıçlar galip, gayretleri övülmeye layıktır” (Koçi Bey, 1972, s. 60)

4.SONUÇ VE TARTIŞMA

Nasihatname, Siyasetname, Islahat, layiha ve risaleler Türk-İslam yönetim düşüncesinde oldukça önemli bir alanı teşkil etmektedir. Islahat çalışmalarının genel konusunu padişahlara nasihat ve öğütlerden oluşmakta ve genellikle askeri ve idari düzendeki bozulmalar, devlet görevlilerinin keyfiyeti, rüşvet, halkla ilgili sorunlar oluşturur. Koçi Bey Risalesi de bu konuda Osmanlı Devleti'nde ilk olması sebebiyle önemlidir. Koçi Bey ele aldığı konular ile XVII. yüzyılda yaşanan buhranlara karşı gözlem, deneyim ve ilmi birikimiyle Osmanlı'nın siyasal ve toplumsal konularını açık ve cesur biçimde değinmeyi başarmıştır. XVII. yüzyıl ile başlayan Osmanlı'daki değişim ve dönüşüm,

İslahat düşünürleri tarafından çeşitli kavramlarla ifade edilmiştir. Hepsinin ortak kanısı bu değişimin Osmanlı adına olumsuz seyrettiğidir. Koçi Bey ise dönemindeki bu değişimleri “*fitne ve kavganın yayılması, karışıklık ve alemin bozulması*” gibi kavramlarla açıklamıştır. Öte yandan Osmanlı’nın eskiden nasıl bir düzenle yönetildiğini, siyasi ve askeri alandaki başarıların asıl sebebinin ahlaki üstünlüklerinin bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır.

Koçi Bey risalesinin genelinde Osmanlı Devleti’nin önceden nasıl biçimde yönetildiği, yönetimde hangi usul ve kaidelerin belirlendiğini, devletin işleyiş kurallarının neler olduğunu ele alarak dönemin hükümdarlarına teklifler sunmuştur. Ona göre Osmanlı’nın 1300-1600 yıllarındaki kuruluş ve yükseliş devirleri ideal ve olması gereken yönetimin olduğu dönemlerdir. Hükümdara verdiği tarihsel bilgilerin ardından Koçi Bey hükümdara olması gerektiği bir hükümdar portresi çizmiş olup, ardından döneminde yaşanan sorunları tespit etmeye girişmiştir. Mevcut durum derinlemesine analiz edilerek askeri, siyasi, mali ve toplumsal krizlerin nedenlerini sorgulanmıştır. Sonrasında ise bu tablo karşısında net ve açık biçimde belli başlı yöntemler sıralanmıştır. Siyasi ve yönetsel yozlaşmanın zamanla askeri, mali ve toplumsal yapı gibi devletin bütün kurumlarına dağılabileceğini, bu durumun sonucu olarak yönetime karşı halkın duyduğu güvenin sarsılacağını ifade ederek devletin sorunları arasında bağlantılı ilişkiler kurmuştur. Koçi Bey devlet yapısındaki bozulmaların geleneksel ve tarihselci yorumunu yaparak, nizamın eski usul ve kaidelerin yeniden uygulanarak sağlanacağı görüşündedir.

Koçi Bey’in sorunlara getirdiği çözümler ise açık ve net olmanın yanında gerçekçidir. Sistemden ziyade yönetenlere karşı bir eleştiri görülmektedir. Koçi Bey, aynı zamanda kendi tecrübe ve gözlemleriyle problemlerin neden kaynaklandığını ifadelendirmiş, toplumun refahı, devletin nasıl eski gücüne kavuşacağı ve diğer sıkıntıların çözülebilmesi için adil bir sultan, eski kural ve kaidelerin uygulanması, rüşvet ve liyakatin önlenmesi, memur ve askerlerin ihtiyaca göre alınması ve tüm devlet görevlilerinin dini ve ahlaki ilkelere uymasıyla mümkün olacağını belirtmiştir. Ayrıca sorunları çözmek için tarihe kaynaklı etmesi ve geçmiş dönemdeki uygulamalardan örnek vermesi de önemlidir. Zira Koçi Bey gibi önceki siyasetname ve risale yazarları da ya İslam liderlerinden ya da çeşitli milletlerin adaletiyle ünlenmiş yöneticilerinden örnekler vermişlerdir. XVII. yüzyıl Osmanlı risalelerinde ise ideal ve örnek alınması gereken yönetim, Osmanlı’nın kuruluş ve yükseliş dönemidir.

Koçi Bey hem kendisinden önce yapılan benzer çalışmalara değinmiş, hem de sonraki yıllarda yapılan çalışmalara ilham olmuştur. Lütfi Paşa, Defterdar Sarı Mehmet Paşa ve Kâtip Çelebi’nin kaleme aldığı benzer yazılar padişaha sunulmuştur. Özellikle tarih ve siyaset bilimi dallarında öğrenim gören ve meraklıları için Osmanlı döneminde yazılan Koçi Bey Risalesi, Kâtip Çelebi’nin Nasihatnamesi, Defterdar Sarı Mehmet Paşa’nın Devlet Adamına Nasihatler gibi tarihimizde var olan metinlerin hem geçmişi hem de bugünü idrak edebilmemiz açısından analiz ve etüt edilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü, Koçi Bey ve diğer müelliflerin değindiği meseleler tarihi bir kaynak olmasının yanında, günümüzde yaşanan yönetim çıkmaz ve sorunlarının bir arka planı olduğunu ve siyasal kültürümüze dokunmadan bu sorunların aşılamayacağını gösteren türde yönetim eserleridir. Tarihi olay ve metinler sadece dünü anlamayı ve anlatmayı içermez, aksine içerdiği olgular itibariyle bugünü ve geleceği anlamamıza ve şekillendirmemize yardımcı olmaktadır. Aksi düşünüldüğünde tarih bir kronoloji ilminden ibaret kalır. Bu yüzden Koçi Bey Risalesi gibi klasik metinlerin günümüzde nasıl görüldüğü ve nasıl

değerlendirilmesi gerektiği önemli bir mesele olarak karşımıza çıkar. Bugünün toplum ve devlet anlayışı geçmişten izler taşıdığı için tarihsel metinlerin analiz etmek ve günümüz ile bağ kurmakta önem arz etmektedir. Koçi Bey Risalesi' de ele aldığı sorunlar ve çözümler ile bugün de mevcut olan birtakım idari sorunlara değinmekte ve dönemin sorunlarına karşı önemli bir referans olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bulut, Y. (2020). *Devlet Yönetiminde İyi Yönetim ve Anlayış İlkeleri*. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Danışman, Z. (1972). Risalenin sunulduğu IV.Murad ve Sultan İbrahim'in karakterleri. K. Bey içinde, *Koçi Bey Risalesi* (s. 11). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Dinçer, Ö. (1992). Çağdaş Yönetim Düşüncesi Açısından Koçi Bey Risaleleri. *İlim ve Sanat*(31), 351-360.
- Gökçe, A. F. (2010). Osmanlı Klasik Döneminde İdari Reform Hareketleri:Koçi Bey Risalesi. *Yasama Dergisi*(14), 59-78.
- Koçi Bey. (1972). *Koçi Bey Risalesi*. (Z. Danışman, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kurt, Y. (2011). *Koçi Bey Risalesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Odabaşı, F. (2013). Koçi Bey Risalesinin Sosyolojik Analizi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(14), 235-272.
- Uzun, Y. (2021, Haziran). Koçi Bey Risalelerinde Etik Yönetimin İzlerini Bulmak. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(9), 1-32.

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi :05.11.2022
Kabul Tarihi :18.11.2022
Yayın Tarihi :25.12.2022